

Nieuws van het Stadsarchief

Openingstijden

Het Stadsarchief aan de Bloemenkamp 50 (achter De Arena) is geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 09.30-17.00 uur en op zaterdag van 09.00-15.00 uur. Dit geldt niet voor de volgende dagen, waarop het gesloten is: vrijdag 24 december vanaf 12.00 uur (Kerstmis), zaterdag 25 december (Kerstmis), vrijdag 31 december vanaf 12.00 uur (Oudjaar), zaterdag 1 januari 2005 (Nieuwjaarsdag) en dinsdag 8 februari (carnaval).

Aanwinsten

Overheidsarchieven:

Geen aanwinsten

Particuliere archieven:

- Archief van het Sint-Alphonsuskoor, 1877-1971 (0,25 m.)
- Archief van de Stichting 's-Hertogenbossche Monumentenzorg, aanvulling, ca. 1990-2000 (0,75 m.)

Collecties:

- Fotoboek ter gelegenheid van het afscheid van burgemeester P.J.J.S.M. van der Does de Willebois d.d. 29 juni 1917
- Bladmuziek, o.a. ter gelegenheid van de herdenking van het 750-jarig bestaan van 's-Hertogenbosch in 1935
- Luchtfoto's van 's-Hertogenbosch ca. 1990-1995
- D. Heinsius, *Rerum ad Silvam-Ducis...*, Beschrijving van onder andere de inname van 's-Hertogenbosch in 1629. Publicatie uit 1631, afkomstig uit de nalatenschap van A.J.M.H. de Mug.

Nieuwe folder

In oktober is een nieuwe folder van het Stadsarchief uitgegeven met algemene informatie en con-

De auteurs van de inventaris van het Oud-archief, Jozef Hoekx (rechts) en Valentijn Paquay, in het depot van het Stadsarchief, voor de kasten met de door hen beschreven bescheiden
(Foto: Jac. Biemans)

tactgegevens. Deze folder is gratis te verkrijgen aan de balie van het archief of kan op aanvraag worden toegezonden.

Publicatie/studiedag Oud-Stadsarchief

Op donderdag 25 november 2004 is de *Inventaris van het archief van de stad 's-Hertogenbosch 1262-1810* officieel gepresenteerd tijdens een drukbezochte studiedag. Het lijvige boekwerk, bestaande uit twee delen, in totaal meer dan 1000 pagina's, voorzien van een cd met daarop de gehele tekst inclusief een aantal nadere toegangen en concordansen met eerdere inventarissen, is voor 34,95 euro verkrijgbaar bij het Stadsarchief.

Publicatie Kranten

Naar aanleiding van de vorig jaar door het Stadsarchief met het Brabants Dagblad en de Vereniging

van Kranten- en Tijdschriftenverzamelaars georganiseerde studiedag zal in januari 2005 een bundel verschijnen met daarin de belangrijkste lezingen van deze dag. Deze zal verkrijgbaar zijn bij het Stadsarchief en boekhandel Heinen.

Nieuws van de BAM

• Verwersstraat 23

De nieuwe eigenaar van de voormalige beddenwinkel Neefs ontwikkelt op dit moment plannen voor het pand. Het perceel Verwersstraat 23 dat vanaf de straat tot aan de Dieze loopt is nu geheel bebouwd en bestaat uit een diep hoofdhuis met overbouwd binnenplaatsje en een diepe achterbouw. Aan het einde van de 20e eeuw werd het laatste stuk erf aan de Dieze bebouwd. De bepleisterde en gebosseerde (ruw behakte) 19e-eeuwse voor-gevel vormt één geheel met de gevel van het rechter buurpand. De gevel lijkt twee volwaardige verdiepingen te hebben, maar schijn bedriegt. De zolderverdie-

Verwersstraat 23, waarvan de gevel één geheel vormt met die van het pand van Borzo (Foto: BAM)

ping is aan de voorzijde opgehoogd en voorzien van een dwarskap, ook wel 'leugenaar' genoemd, om het geheel meer aanzien te geven. Het laat-middeleeuwse pand is gebouwd volgens het Bossche standaardtype, met voor- en achterhuis, gescheiden door een brandmuur. De brandmuur is nog op alle verdiepingen aanwezig en loopt door tot boven het dak. Het pand bestaat uit een kelder onder het achterhuis, begane grond, verdieping en zolderverdieping. De achtergevel is een trapgevel uit het eind van de 16e of 17e eeuw.

Op de begane grond loopt aan de rechter zijde een brede gang over de gehele diepte van het hoofdhuis. Deze is, net als het ruime trappenhuis tegen de brandmuur in het voorhuis, ontstaan bij een grote verbouwing rond 1770-1780. De gang is geleed met stucwerk velden met geprofileerd lijstwerk. De velden hebben verschillende 'kuiven' (geornamenteerde bovenstukken). Vier velden zijn voorzien van trofeestukken, die met strikken aan de kuif hangen. Het geheel is in een overgangsstijl tussen Lodewijk xv en xvi-stijl uitgevoerd. De gang werd voorzien van een diagonaal gelegde vloer met grote zwarte en witte natuurstenen tegels. De gang is erg bijzonder aangezien er in 's-Hertogenbosch vrijwel geen gaaf 18e-eeuws stucwerk bewaard is gebleven. Bij de grote verbouwing van het pand aan het einde van de 19e eeuw is de huidige gevel tot stand gekomen en werd de kamer aan de voorzijde voorzien van een rijk

neo-Lodewijk xvi plafond. Naar de gang werden toen de dubbele deuren met gestraald glas gemaakt. Dezelfde bloemdecoraties werden toegepast in de pui in de gang. De kamer aan de voorzijde heeft een opvallende sprong in de linker zijmuur. Deze sprong is ook waargenomen bij het buurpand en ontstond bij de verdeling van de 'oisendrop' tussen de burens. Een 'oisendrop' is een druipstrook tussen twee huizen in, die onbebouwd moest blijven om het hemelwater van het dak af te laten druipen en af te voeren.

De, in 1911 gebouwde, diepe achterbouw heeft gediend als danszaal. De ontwerptekeningen geven een rijk gedecoreerde zaal weer met lambrisering, zitbanken, stookplaats en geschilderde wandpanelen. In het midden van de zaal bevond zich een grote daklantaarn, die de raamloze ruimte van daglicht voorzag. In deze ruimte zijn alleen nog restanten van de, veel soberder uitgevoerde, geschilderde wandpanelen gevonden.

Harriën van Dijk
en Carolien Roozendaal

• Hinthamerstraat 84-86

In oktober 2001 is een groot deel van het pand Hinthamerstraat 84-86 gedocumenteerd. De werkzaamheden aan het pand hebben lange tijd stilgelegen en zijn recentelijk hervat, waardoor het mogelijk was het onderzoek af te ronden. Het pand is gelegen aan de noordzijde van de Hinthamerstraat en heeft uitzicht op het noordtransept van de Sint-Jan. Het bestaat uit een voorhuis met een, later gebouwd, vast achterhuis dat is onderkelderd. Zowel het voor- als achterhuis heeft twee verdiepingen en een zolder.

Op basis van het huidige en voorgaande onderzoek is de fasering

Gang in Verwersstraat 23 met bijzonder stucwerk (Foto: BAM)

Gevel Hinthamerstraat 84-86. (Foto: BAM)

van het pand als volgt. Het voorhuis (vijf balkvakken diep) met houtskelet is halverwege de 15e eeuw gebouwd. Waarschijnlijk heeft er voor die tijd ook al een huis op het erf gestaan. Het achterhuis (drie balkvakken diep) is eind 15e of begin 16e eeuw tegen het voorhuis aangebouwd. Het houtskelet in het voorhuis is daarna verwijderd en de balken kregen nieuwe sleutelstukken met een rijk peerkraal-motief. In de 19e eeuw werd eerst het buurpand rechts (Hinthamerstraat 88) opgehoogd. Kort daarna is het pand zelf opgehoogd en werden de vloerniveaus van het voor- en achterhuis gelijkgetrokken. De brandmuur van het voorhuis sloopte men toen en bouwde midden in het pand een zogenoemde lichthof. De voor- en achtergevel werden tegelijkertijd met de ophoging vernieuwd. De 19e-eeuwse kapconstructie en de indeling waren op het moment van onderzoek al verwijderd. De lichte wandjes waren gemaakt van zogenaamd Brabants werk: gekruiste 'rachels' (bepaald soort plankjes) met daarop riet en stucwerk.

Carolien Roozendaal

• Beschermd stadsgezicht de Muntel

De Muntel is een bijzondere wijk. Een tweetal jaren geleden is onder leiding van de stichting *De Boschboom* een fraaie publicatie over deze wijk verschenen en binnenkort verschijnt al weer een tweede boekwerk over de Muntel. Maar al eerder deden Hans Willems en Ed Smits onderzoek naar de geschie-

denis van de Muntel en toonden aan dat het een karakteristieke wijk is uit het begin van de twintigste eeuw met een duidelijk stedenbouwkundig ontwerp en een architectuur die kenmerkend is voor deze periode.

Bovendien toont de wijk op veel plaatsen uitingen van de opkomst van de woningbouwverenigingen die als gevolg van de inwerkingtreding van de Woningwet 1901 tot stand zijn gekomen. De in steen gehouwen opschriften van o.a.

Eigen Bezit, Mgr. Prinsen en Beter Wonen zijn daar getuigen van.

Begin jaren '90 van de vorige eeuw viel dit bijzondere karakter van de Muntel al op en dat leidde ertoe dat de gemeenteraad van 's-Hertogenbosch de wijk aanwees als gemeentelijk beschermd stadsgezicht. In december 1999 adviseerde de gemeenteraad de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om de wijk aan te wijzen als rijksbeschermd stadsgezicht.

Onlangs ontving de gemeente een brief van de staatssecretaris waarin zij haar voornemen kenbaar maakte om de Muntel de status van rijksbeschermd stadsgezicht te verlenen. Zij vroeg de gemeenteraad haar daarin te adviseren. Dit advies zal naar verwachting in de raadsvergadering van februari 2005 worden vastgesteld, waarna het via de Provincie de staatssecretaris zal bereiken. Naar verwachting volgt dan rond de jaarwisseling van 2005/2006 het besluit. Wat betekent het nu als de Muntel de status heeft van rijksbeschermd stadsgezicht? De Monumentenwet 1988 geeft aan dat binnen een bepaalde periode voor zo'n gebied een bestemmingsplan moet worden vastgesteld dat specifiek regelt welke karakteristieken van de wijk (op zowel stedenbouwkundig als architectuurhistorisch gebied) beschermd worden. Nu wil het

'Brabants werk' in het pand in de Hinthamerstraat. (Foto: BAM)

geval dat momenteel een bestemmingsplan voor de Muntel en de Vliert wordt ontwikkeld. Het college van BenW heeft de ambtelijke organisatie opdracht gegeven om – vooruitlopend op een beslissing van de staatssecretaris – nu al rekening te houden met de (waarschijnlijk) toekomstige status van dit stadsdeel. Dit zal leiden tot een bestemmingsplan waarin het bijzonder van de wijk de Muntel wordt vastgelegd en in de toekomst gehandhaafd blijft.

Jan Romeijn

• Gemeentelijk Monumenten Selectie Project

Het Monumenten Selectie Project heeft als doel om het cultuurhistorisch erfgoed van onze stad en dorpen te beschermen. Door het aanwijzen van (uiteindelijk) circa 500 gemeentemonumenten wil het College van burgemeester en wethouders van 's-Hertogenbosch bereiken dat de meest bijzondere en waardevolle panden behouden blijven en dat er voorwaarden geschapen worden waarbinnen ontwikkelingen (verbouwingen en aanpassingen) kunnen plaatsvinden. Op zo'n manier worden de bouwhistorische en cultuurhistorische waarden niet of nauwelijks aangetast.

Het project startte in het voorjaar van 2003 met de eerste fase. Het college van B&W besloot toen circa 120 panden op een lijst van potentiële monumenten te plaatsen. De eigenaren van deze panden ontvingen toen een brief met een uitnodiging voor een informatieavond op 19 mei 2003.

Enkele ontwikkelingen deden het college besluiten de lijst fors aan te vullen. In de eerste plaats zorgden adviezen van de Monumentencommissie en de monumentenbelangenorganisaties in 's-Hertogen-

bosch voor aanvullingen. Ook de ontwikkeling van bestemmingsplannen voor Bokhoven en voor de Muntel/Vliert leidden tot inventarisaties van potentiële monumenten. Dit alles gaf aanleiding tot een forse vertraging van de oorspronkelijke planning. Uiteindelijk stelde het college een lijst van ca. 230 potentiële monumenten vast.

Begin december 2004 ontvingen alle eigenaren van deze panden een brief waarin het college aankondigde hun pand als gemeentelijk monument aan te wijzen. Een bijlage geeft exact de bouwhistorische en cultuurhistorische waarden van het pand aan. Op een plattegrond is precies te zien wat onder de toekomstige beschermende werking valt.

De eigenaren worden in de gelegenheid gesteld om via een hoorzitting of schriftelijk hun visie op de voorgenomen aanwijzing te geven. Het college betreft deze visie bij de besluitvorming. In de brief worden de eigenaren uitgenodigd voor een informatieavond waar een uitvoerige toelichting wordt gegeven op de achtergronden van het project. Voorts bestaat de mogelijkheid vragen te stellen en opvattingen kenbaar te maken. Uiteindelijk zal het college in maart 2005 een besluit nemen over alle aan te wijzen monumenten. De eigenaren worden daarvan in kennis gesteld waarna binnen zes weken bezwaar kan worden gemaakt.

In de loop van volgend jaar en in 2006 zal nog een tweede fase van het project gerealiseerd worden. De inventarisatie van panden die daarvoor in aanmerking komen zal geleidelijk tot stand komen. Daar zullen panden bij zitten die een middeleeuwse kern hebben, maar ook panden die behoren tot de jongste bouwkunst (vanaf 1945). Alles met het doel de cul-

tuurhistorische waarden van onze mooie stad en onze prachtige dorpen in stand te houden.

Jan Romeijn

• Ravelijn van de Citadel

De stichting *'s-Hertogenbosche Monumentenzorg* heeft onlangs aan de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verzocht om het nog resterende deel van een ravelijn nabij de Citadel aan te wijzen als rijksmonument. Een ravelijn is een muurwerk dat bedoeld is om in dit geval de Citadel van een extra verdedigingswerk te voorzien. Het dateert uit het midden van de 17e eeuw. Reden voor de aanvraag is om het muurwerk te beschermen. De gemeenteraad van 's-Hertogenbosch zal de staatssecretaris van advies moeten dienen. Dit advies zal vastgesteld worden in de maand februari 2005, waarna de staatssecretaris binnen zes maanden een besluit neemt. Tot die tijd zijn de beschermende artikelen van de Monumentenwet van toepassing verklaard, zodat het ravelijn niet in de knel komt.

Jan Romeijn

Nieuws van het Noordbrabants Museum

Tentoonstelling: KNUS. Nederland in de jaren '50

De jaren vijftig van de twintigste eeuw waren de afgelopen decennia weinig populair. Deze periode werd gezien als een saaie tijd van hard werken en weinig veranderingen. Met een verzuilde samenleving, waarin het gezag van de overheid en het eigen kerkgenootschap nog onaantastbaar was. Een tijd van burgerlijkheid en een benepen moraal. Maar de jaren vijftig lijken nu toe aan herwaardering. Het aantal publicaties erover neemt toe, foto's uit deze jaren worden steeds vaker geëxposeerd en afgedrukt en zelfs in het recente debat over waarden en normen wordt met waardering naar de jaren vijftig verwezen. Het Noordbrabants Museum wijdt van 9 februari t/m 22 mei 2005 een grote expositie aan deze periode onder de titel: *Knus – Nederland in de jaren '50*.

Groentezaak Maas aan de Graafseweg in 1954
(Foto: Stadsarchief, collectie Het Zuiden)

Knus: wielrennersbedevaart naar de Sint-Jan, 1955
(Foto: Stadsarchief, collectie Het Zuiden)

De jaren vijftig kregen de laatste decennia ten onrechte het stempel 'saa' opgedrukt. Dat heeft in belangrijke mate te maken met de twee woelige tijdvakken waartussen de jaren vijftig liggen ingeklemd. De periode van de Tweede Wereldoorlog heeft in Nederland voortdurend in de belangstelling gestaan. Dat geldt evenzeer voor de rumoerige jaren zestig, de tijd van studentenprotest en grote maatschappelijke veranderingen. Beide periodes zijn dan ook veelvuldig onderwerp geweest van exposities en publicaties. Toch is het zinnig om ook stil te staan bij de betekenis van de jaren vijftig: de tijd van zuinigheid en hard werken, de jaren waarin voortvarend werd gewerkt aan de welvaartstaat en waarin ook de techniek op grote schaal haar intrede deed in de Nederlandse huishoudens. Voor de een is het

een tijd van kneuterigheid, waarin burgerlijkheid troef was. Anderen herinneren zich de jaren vijftig als een 'knusse' tijd waarin de wereld nog overzichtelijk was en denken er met weemoed aan terug. Bij de tentoonstelling verschijnt (waarschijnlijk) binnenkort 'Het jaren '50 boek', een publicatie met meer dan 400 foto's die samen een gevarieerd beeld geven van de periode 1950-1959. Het boek is een gezamenlijke uitgave van Uitgeverij Waanders, Noordbrabants museum en Nationaal Archief. Prijs € 14,95.